

Esipuhe

MikaEL on sähköinen julkaisu, jonka artikkelit pohjautuvat vuosittaisessa Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumissa pidettyihin esitelmiin. Julkaisu on saanut nimensä **Mikael Agricolan** mukaan, ja se kunnioittaa näin osaltaan tämän laaja-alaisen humanistin, kielimiehen ja kääntäjän elämäntyötä. Monikielisenä artikkelikokoelma tavoittaa paitsi kansallisen, myös kansainvälisen tutkijayhteisön, ja sähköinen julkaisufoorumi takaa artikkeleiden helpon saavutettavuuden.

MikaEL-verkkojulkaisun volyymin 8 sisältö perustuu keväällä 2014 Tampereen yliopistossa järjestetyssä **XII Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumissa** pidettyihin esityksiin. **KäTu2014**-symposiumin teemana oli **Kääntämisen ja tulkkauksen myytit**. Nyt ilmestyvän symposiumijulkaisun kaikkien artikkelien voi katsoa antavan vähintäänkin implisiittisesti muotoa ja sisältöä myytille niin käsitteenä kuin käännettieteellisenä ilmiönä.

Useassa artikkelissa kohteena ovat odotetusti myytit ja niiden olemus ja ilmentymät. Näistä johdannon myytteihin tarjoaa **Ritva Hartama-Heinosen** teoreettinen artikkeli **Kääntämisen ja käännettieteen myyttinen ulottuvuus**. Jos myytiltä tarkoitetaan, niin kuin arkipuheessa usein tehdään, todellisuus pohjaa vailla olevia erilaisia uskomuksia tai tarunomaisia käsityksiä, voiko myyteileillä olla osaa tai arpa tieteellisessä tutkimuksessa, joka pyrkii kuvaamaan ja selittämään todellisuutta? Artikkelissa tarkastellaan toisaalta myytin roolia tieteessä, toisaalta sitä, miten myytti ontologisena käsitteenä näkyy tieteenalallamme, niin totuuden kysymyksenä kuin käännettieteen puhutapana ja ajatusmallina.

Käännösten piirteisiin on liitetty myytinomaisia oletuksia. Esimerkiksi sanasanaisuutta on toisinaan pidetty tavoiteltavana ihanteena, toisinaan taas siitä on pyritty eroon; harvemmin on kuvattu, millä tavoin sanasanaisuus näkyy käänöksissä. **Juho Härme** keskittyy artikkelissaan **Koskeeko kääntäjä sanajärjestykseen? Suomen ja venäjän ajanilmaukset esimerkkinä** yhteen mahdolliseen sanasanaisuuden muotoon eli siihen, miten ajanilmausten paikka vaihtelee suomesta venäjään ja venäjästä suomeen tehdyissä käänöksissä. Korpuksia analysoimalla Härme osoittaa, että ajanilmausten paikka säilyy käänöksissä usein, vaikka tämä johtaisikin kohdekielelle epätyypilliseen sanajärjestykseen. Sanasanaisuus siis ei suinkaan ole pelkkä myytti.

Kääntäjän ammatin olemukseen liittyvät myytinomaiset käsitykset ovat inspiroineet **Minna Ruokosta** testaamaan niitä empiirisesti. Artikkelissaan **Kääntäjän ammatin arvostuksen myytit: faktaa vai fiktiota?** hän paneutuu kääntäjän ammatin vähäiseksi oletettuun arvostukseen ja tarkastelee ammatin arvostusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä aiemman empiirisen tutkimuksen ja kääntäjäopiskelijoilla teettämänsä kyselyn valossa. Ruokosen tuloksissa muun muassa näkyvyyden rooli osoittautuu myyttiä monimutkaisemmaksi: näkyvyydellä on myös negatiivinen puolensa.

Opiskelijoiden käsityksiin ja empiriaan perustuu myös **Leena Salmen** kyselytutkimusartikkeli **Kääntäjäopiskelijoiden suhtautuminen käännettieteeseen**, jossa on selvitetty tilastollisen faktorianalyysin avulla kääntämisen opiskelijoiden näkemyksiä kieli- ja käännettieteestä. Kahdessa yliopistossa teetetty kysely viittaa, toisin kuin voisi

olettaa, siihen, että naisopiskelijat suhtautuivat kieli- ja käännösteknologiaan myönteisemmin kuin miehet. Pitkään tietotekniikkaa käyttäneet ja käännösosalta työkokemusta hankkineet opiskelijat suhtautuivat kieli- ja käännösteknologiaan negatiivisemmin kuin vähemmän aikaa tietotekniikkaa käyttäneet opiskelijat, joilla oli vähän tai ei lainkaan työkokemusta – kokemus näytti siis lisäävän kyynisyyttä.

Käännöstieteen kannalta menetelmällisestä avauksesta on kyse **Kaisa Koskisen** samoin empiirisessä (ja osin opiskelija-aineistoon perustuvassa) artikkelissa ***Kääntäjän habitus fiktiivisten rakkaus- ja erokirjeiden valossa***. Siinä tarkastellaan, millaisena kääntäjän habitus näyttyy kääntäjien työlleen ja työvälineilleen kirjoittamissa rakkaus- ja erokirjeissä. Daniel Simeonin klassisen habitus-hypoteesin mukaanhan kääntäjä on habitukseltaan nöyrä, tehokas ja näkymätön palvelija. Koskisen aineisto tukee osittain tätä käsitystä, mutta paljastaa myös Simeonin mallin liiallisen yksinkertaisuuden.

KäTu-symposiumit ovat paitsi kääntämisen, myös tulkkauksen tutkijoiden foorumi. Tämänvuotisessa *MikaELissa* tulkkaus on tutkimuskohteena kahdessa artikkelissa. Puhuttujen kielten tulkkauksen käytäntöön liittyy vahvasti **Simo Määtän, Tuija Kinnusen** ja **Veera Rautavuoman** artikkeli *Asioimistulkkauksen toimijuudet*, jossa analysoidaan ensin havainnollisesti toimijuutta teoreettisena käsitteenä. Sitten valotetaan laajasti asioimistulkkauksen alalla toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä toisaalta ammattitulkin, toisaalta tulkikeskuksen johtajan näkökulmasta. Yhteisartikkeli pyrkii toimimaan samalla keskustelunherättäjänä nostaessaan esiin niin teorian kuin käytännön äänen ja etsiessään kehitystyölle yhteistä pohjaa.

Ulf Norbergin etnografiseen menetelmään perustuva artikkeli *Skrivtolkning i Svenskfinland och Sverige: En intervjustudie med aktörer inom vuxendövtolkningsområdet* puolestaan tuo valaistusta kirjoitustulkkauksen melko vähän tutkittuihin käytäntöihin. Norberg on pyrkinyt haastattelututkimuksessaan selvittämään, miten Suomen ruotsinkielisillä alueilla ja Ruotsissa toimivat kirjoitustulkit näkevät roolinsa ja toimintansa tulkkaustilanteessa. Analyysituloksista välittyy tulkkien oma kanta muun muassa tulkkauksen tarkkuuteen ja tiivistämiseen sekä puhujan keskeyttämiseen, samoin saadaan tietoa kirjoitustulkkaukseen liittyvistä epävirallisista normeista.

Outi Paloposki tunnetaan muun muassa suomentamisen historian tutkimuksistaan. Artikkelissaan *Arki löytyy arkistosta: Arkistot ja niiden käyttö käännöstutkimuksessa* hän valottaa tutkimukselle olennaista seikkaa: aineistojen hankintaa ja niihin sisältyviä mahdollisuuksia. Paloposki tarkastelee havainnollisten esimerkkien avulla, millaisia erilaisia arkistoja on olemassa, miten niitä voi hyödyntää käännöstutkimuksessa ja miten arkistoista voi löytää tietoja esimerkiksi kääntäjien päätöksenteosta ja työoloista, kuten sivutöistä ja apuvälineistä, sekä jopa tuntemattomien kääntäjien henkilöllisyydestä.

Julkaisun neljää viimeistä artikkelia yhdistää kiinnostus kääntäjän tekemiä kielellisiä valintoja kohtaan. **Päivi Kuusi** tarkastelee artikkelissaan *Kääntämisen universaaleja uudelleenikännöksissä* kertojan ja henkilön diskurssia Dostojevskin uudelleensuomenoksissa sekä uudelleenikäntämishypoteesin että käännösuniversaalien näkökulmasta. Tulokset tuovat lisävahvistusta sille, että uudelleenikäntämishypoteesi on osoittautu-

massa myytiksi: ”uskollisuus” lähtötekstiä kohtaan ei lisääntynyt uudemmissa suomennoksissa, vaan käänöksissä esiintyy pikemminkin normaalistamista tai eksplisiittistämistä.

Kim Sandvad West ja **Gun-Viol Vik** ovat selvittäneet pilottitutkimuksessaan *Ett kryddat språk – att uttrycka och översätta sinnesintryck i matprogram*, miten aistihavaintoja kuvaavaa kieltä on käytetty ruoanlaitto-ohjelmassa ja miten aistihavaintoja kuvaavat ilmaisut on käännetty ohjelman tekstityksissä. Analyysin perusteella tekstitykset välittävät tiivistettyinäkin suurimman osan aistihavainnoista. Käännösstrategioita ovat siirto, modifiointi ja implisiittistäminen.

Sari Rantanen pohtii kielitiedettä ja käänöstutkimusta yhdistävässä artikkelissaan *Presuppositiot ja kääntäminen: Miten implisiittinen informaatio käännetään?* taustaoletusten ja epäsuorasti ilmaistun tiedon kääntämistä. Rantanen tarkastelee kysymystä ensin semantiikan ja pragmatiikan teorioiden pohjalta. Teoreettisen katsauksen jälkeen Rantanen valaisee pohdintaansa esimerkein.

Kulttuurisidonnaisista ilmiöistä kiinnostunut **Damon Tringham** puolestaan hahmottelee artikkelissaan *Allusions and Cultural References: Translator Solutions in the Finnish Translation of Terry Pratchett’s ‘Reaper Man’* uudenlaista, alluusiot ja kulttuuriviittaukset yhdistävää luokittelua lähtötekstin ilmiöille ja testaa, voidaanko niiden käännöksiin soveltaa Peter Newmarkin klassista strategialuokittelua.

Kiitämme kaikkia *MikaEL*-symposiumijulkaisuun kirjoittaneita; kukin kirjoittaja on käytännön mukaisesti vastuussa artikkelinsa sisällöstä ja kielestä.

Tämänvuotiset artikkelit luettuamme voimme kaikki alkaa odottaa jo seuraavaa KäTu-symposiumia. Se järjestetään keväällä 2015 Helsingissä, ja teemana on *Kääntämisen ja tulkkauksen yhteisöt*.

Antoisia lukuhetkiä toivottaen

Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Minna Ruokonen ja Leena Salmi

A Note from the Editors

MikaEL is an electronic proceedings that consists of articles based on presentations given at the annual *KäTu Symposium on Translation and Interpreting Studies*. The electronic publication owes its name to **Mikael Agricola** (ca. 1510–1557), a comprehensive humanist, a learned theologian, a linguist and a translator, whose translation of the Bible and other religious texts laid the foundation for standard Finnish and thus, Finnish literature. The multilingual proceedings is published electronically and thus offers easy access to both the national and the international research community in the field of translation and interpreting. Even those articles that have been written in Finnish include English abstracts.

The articles in *MikaEL* Vol. 8 are based on presentations given at the **XII KäTu Symposium on Translation and Interpreting Studies** organised at the University of Tampere in spring 2014. The theme of the symposium was *The myths of translation and interpreting*, and all the articles in the present proceedings reflect the theme at least implicitly, as they are concerned with either the concept of myth or manifestations of mythical phenomena in translation research.

Several contributions explicitly address either the concept of myth or the various forms that myths can assume. **Ritva Hartama-Heinonen**'s article offers a theoretical introduction to the concept. Considering that 'myth' is commonly defined as a traditional belief without any basis in reality, can myths have anything to offer to scientific research, where the aim is to describe and explain real-world phenomena? The article considers the role of myth in research and the ways in which myth as an ontological concept has influenced translation research.

Mythical notions have also been attached to the characteristics of translations. The idea of a literal, word-for-word translation, for example, has sometimes been lauded as an ideal to strive for and at other times rejected, but actual analyses on how literalness manifests itself in translations are rare. One form of literalness is addressed by **Juho Härme**, who analyses the positions of adverbials of time in parallel corpora consisting of translations from Finnish into Russian and from Russian into Finnish. Härme's analysis indicates that the adverbials studied tend to maintain their positions in the translations even though the resulting word order is not typical of the target language. Literalness, it thus seems, is hardly a myth.

Translation as a profession is also accompanied by myth-like conceptions. Some of these are tested empirically by **Minna Ruokonen** whose article deals with translators' presumably low status and factors contributing to it, exploring them on the basis of previous empirical research and her survey among Finnish students of translation. While lending support to some myths about translator status, the survey also suggests that the role of visibility is more complex than previously assumed: the visibility of translators and translations can also have negative implications for translator status.

Another empirical survey on students' views was conducted by **Leena Salmi**, whose study addresses translator students' attitudes towards language and translation

technology. The data were collected from two Finnish universities and analysed statistically, using factor analysis, with unexpected results: firstly, contrary to traditional assumptions, it would seem that women students' attitudes towards technology were more positive than men's. Secondly, students with more experience in using computers or in working as translators also expressed more negative views of translation technology than their less experienced peers.

Another contributor to explicitly tackle a myth is **Kaisa Koskinen**, who explores translator habitus through 'love and break-up letters' that translators and translator students have written to aspects and tools of their work, thus employing a method previously not used in translation research. As described in Daniel Simeoni's classic essay on translator habitus, translators are supposed to have internalised a view of themselves as humble, efficient and invisible servants. Koskinen's data partly support this assumption but also reveal that Simeoni's model is overly simplified.

The KäTu Symposium offers a forum to researchers of both translation and interpreting, and this year's *MikaEL* includes two articles on interpreting, more specifically interpreters' actions. **Simo Määttä**, **Tuija Kinnunen** and **Veera Rautavuoma** explore agency in community interpreting from various perspectives: the article begins with a theoretical analysis of the concept of agency and goes on to examine the factors that in practice have an impact on a community interpreter's agency in Finland, as seen by a professional interpreter and the director of an interpreting centre. Bringing together voices of interpreting researchers and practising interpreters, this joint article aims at establishing common ground for future discussions on developing the profession.

The second article on interpreting, written by **Ulf Norberg**, explores the rarely studied practices of speech-to-text interpreting (STTI) by ethnographic methods. The author has conducted interviews among speech-to-text interpreters in Swedish-speaking Finland and in Sweden to discover how the interpreters see their roles and strategies. The results offer insight into the interpreters' views of, for example, completeness, condensation and interrupting the speaker, as well as into some unofficial norms in speech-to-text interpreting.

The two articles focusing on interpreters' actions are followed by one where translators' actions take centre stage. **Outi Paloposki** is well known in Finland and abroad for her research into the history of translation. Her article is an overview of what kinds of archives exist in Finland and how they can be used to reconstruct a microhistory of translators and translations. With plentiful examples from her own research, Paloposki illustrates how archives may throw light on, for example, translators' decision-making and working conditions, translation aids and even the identity of previously unknown translators.

The final four contributions are all interested in the language of translations. **Päivi Kuusi**'s article explores the translation of free indirect discourse in the Finnish translations of Dostoevsky's *Crime and Punishment*, examining whether the data conform to the Retranslation Hypothesis or to translation universals. The results lend support to the fact that empirical research is proving the Retranslation Hypothesis to be a myth. Kuusi's data show no increased 'faithfulness' in the newer translations; to the

contrary, the translators have frequently modified free indirect discourse in a way that is in line with the universals of normalisation and explicitation.

Kim Sandvad West and **Gun-Viol Vik**'s pilot study focuses on the translation of language describing sensory impressions in the subtitles of a cooking programme. The researchers' aim is to discover to what extent verbal expressions of sensory impressions have been translated and by what kinds of strategies. The analysis shows that, in spite of the need for condensation, the subtitles convey most of the sensory impressions. The translation strategies include transfer, modification and implicitation.

Sari Rantanen's article is a theoretical review that examines the translation of presuppositions and implicit information by combining approaches from both linguistics and translation research. Presuppositions and implicit information are considered in the light of semantics and pragmatics, and the theoretical review is accompanied by relevant examples from translated literature.

Implicit information is also addressed in **Damon Tringham**'s article, which focuses on allusions and culture-specific references. Tringham introduces a classification of cultural phenomena that covers both allusions and cultural references, including the rarely addressed descriptions of cultural phenomena that extend over more than individual words. The article also tests Peter Newmark's classification of translation procedures for cultural words in order to discover whether it can be used to describe such a range of cultural phenomena in translation.

We would like to express our warmest thanks to all the *MikaEL* contributors. As is customary, the ultimate responsibility for the content, style and language of each article rests with the individual writers, but every effort has been taken to ensure the high quality of the proceedings.

These stimulating articles give us food for thought while we look forward to the next KäTu Symposium, which will take place in Helsinki in spring 2015 with the theme *Communities of Translation and Interpreting*.

Wishing you a most enjoyable read,

Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Minna Ruokonen and Leena Salmi